

Läti Asutava Kogu

15. veebruari 1922. aasta täiskogul vastuvõetud

Läti Vabariigi

põhiseadus

Läti Vabariigi Seim tegi 19. juunil 2014 Läti Vabariigi põhiseadusesse muudatused, millega esitatakse põhiseaduse preambul uues redaktsioonis, asendades senise sissejuhatuse ("Läti rahvas kehtestas vabalt valitud Asutavas Kogus endale järgmise põhiseaduse") järgmise tekstiga:

1918. aasta 18. novembril väljakuulutatud Läti riik on loodud, ühendades lätlaste ajaloolise maa-ala ning tuginedes läti rahva vankumatule omariikluse taatele ja talle kuulvale enesemääramisõigusele, tagamaks läti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise ja arengu läbi sajandite, kindlustamaks Läti rahva ja igäuhe vabaduse ning edendamaks heaolu.

Läti rahvas võitles oma riigi välja Vabadussõjas. Rahvas kinnitas endale riigikorra ja võttis vastu põhiseaduse vabalt valitud Asutavas Kogus.

Läti rahvas ei tunnistanud okupatsioonirežiime, seisis neile vastu ja sai jälle vabaks, taastades 1990. aasta 4. mail riikliku iseseisvuse järjepidevuse alusel. Rahvas austab oma vabadusvõitlejaid, mälestab võõraste võimude ohvreid, mõistab hukka kommunistliku ja natsliku totalitaarse režiimi ning nende kuriteod.

Läti kui demokraatlik, õiguslik ja sotsiaalselt vastutustundlik rahvusriik tugineb austusele inimese vastu ja inimese vabadusele, tunnistab ja kaitseb inimeste põhiõigusi ning austab vähemusrahvusi. Läti rahvas kaitseb oma suveräänsust, Läti riigi iseseisvust, territooriumi, selle ühtsust ja demokraatlikku riigikorda.

Läti identiteeti on Euroopa kultuuriruumis ammudest aegadest peale kujundanud läti ja liivi traditsioonid, lätipärane elu-

hoiak, läti keel, üldinimlikud ja kristlikud väärtused. Usk Lätisse, läti keel kui ainuke riigikeel, vabadus, võrdõiguslikkus, solidaarsus, õiglus, ausus, töökus ja perekond on sidusa ühiskonna aluseks. Igaüks hoolitseb enda ja oma lähedaste eest ning ühiskonna ühiste hüvede eest, suhtudes vastutustundlikult teistesse, järeltulevatesse põlvkondadesse, keskkonda ja loodusesse.

Läti, teadvustades oma väärtust rahvusvahelises kogukonnas, kaitseb riiklike huve ning edendab ühtse Euroopa ja maailma jätkusuutlikku ning demokraatlikku arengut.

Jumal, õnnista Lätimaad!

(19.06.2014 seaduseredaktsioonis, mis jõustub 22.07.2014)

Läti rahvas kehtestas vabalt valitud Asutavas Kogus endale järgmise põhiseaduse.

I peatükk Üldsätted

1.

Läti on sõltumatu demokraatlik vabariik.

2.

Läti riigi suverääanne võim kuulub Läti rahvale.

3.

Läti riigi territooriumi moodustavad rahvusvaheliste lepingute põhjal kindlaksmääratud piirides Vidzeme, Latgale, Kurzeme ja Zemgale.

4.

Riigikeel Läti Vabariigis on läti keel. Läti lipp on punane valge triibuga.

(15.10.1998 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 06.11.1998.)

II peatükk Seim

5.

Seimi koosseisu kuulub sada rahvaesindajat.

6.

Seim valitakse üldistel, ühetaolistel, otsestel, salajastel ja proportsionaalsetel valimistel.

7.

Jagades Läti eraldi valimisringkondadeks, määratakse Seimi saadikute arv, mis valitakse igast valimisringkonnast proportsionaalselt iga ringkonna valijate arvuga.

8.

Valimisõigus on täieõiguslikel Läti kodanikel, kes on valimispäeval vähemalt kaheksateist aastat vanad.

(27.01.1994 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 26.02.1994.)

9.

Seimi võidakse valida iga täieõiguslik Läti kodanik, kes on esimesel valimispäeval vähemalt kahekümne ühe aastane.

10.

Seim valitakse neljaks aastaks.

(04.12.1997 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 31.12.1997.)

11.

Seimi valimised toimuvad oktoobrikuu esimesel laupäeval.

(04.12.1997 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 31.12.1997.)

12.

Seimi uus koosseis koguneb esimesele istungile novembrikuu esimesel teisipäeval, samast päevast lõpevad eelmise Seimi volitused.

13.

Kui Seimi valimised toimuvad Seimi laialisaatmise tõttu muul aastaajal, siis tuleb see Seim kokku hiljemalt üks kuu pärast selle valimist ja selle volitused lõpevad kolme aasta pärast järgmise novembrikuu esimesel teisipäeval uue Seimi kokkutulemisega.

(04.12.1997 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 31.12.1997.)

14.

Vähemalt ühel kümnendikul hääletajatest on õigus algatada rahvahääletus Seimi tagasikutsumise kohta. Kui rahvahääletusel hääletab Seimi tagasikutsumise poolt enamik hääletajatest ja vähemalt kaks kolmandikku viimase Seimi valimisel osalenud hääletajate arvust, siis on Seim tagasi kutsutud.

Rahvahääletuse algatamise õigust Seimi tagasikutsumise kohta ei või kasutada ühe aasta jooksul pärast Seimi kokkutulemist, ühe aasta jooksul enne Seimi volituste lõppemist, Vabariigi Presidendi volituste kehtimise viimase kuue kuu jooksul või varem kui kuus kuud pärast eelmist rahvahääletust Seimi tagasikutsumise kohta.

Valijad ei või Seimi liikmeid eraldi tagasi kutsuda.

(08.04.2009 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 02.11.2010.)

15.

Seim peab oma istungid Riias ja võib ainult erakorraliste asjaolude tõttu koguneda mujal.

16.

Seim valib endale juhatuse, mis koosneb esimehest, kahest aseesimeheks ja kahest sekretärist. Seimi juhatuse tegutseb pidevalt kogu Seimi volituste kehtivuse aja.

17.

Seimi uue koosseisu esimese istungi avab Seimi eelmise koosseisu esimees või juhatuse ülesandel mõni teine juhatuse liige.

18.

Seim kontrollib oma liikmete volitusi ise.

Seimi valitud isik saab Seimi liikme volitused, kui ta annab Seimi istungil järgmise piduliku töötuse:

“Võttes enda kanda Seimi saadiku ametikohustused, vannun (tootan pidulikult) Läti rahva ees olla truu Lätile, tugevdada selle suveräänsust ja läti keelt kui ainsat riigikeelt, kaitsta Lätit kui iseseisvat ja demokraatlikku riiki, täita oma kohustusi ausameelselt ja parima arusaamise järgi. Ma kohustun järgima Läti põhiseadust ja seadusi.”

(30.04.2002 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 05.11.2002.)

19.

Seimi juhatus kutsub kokku Seimi istungjärgud ja määrab korralised või erakorralised istungid.

20.

Seimi juhatus peab kutsuma kokku Seimi istungi, kui seda nõuab Vabariigi President, peaminister või vähemalt üks kolmandik Seimi liikmetest.

21.

Töö- ja kodukorra kehtestamiseks töötab Seim endale välja juhendi. Seimi töökeel on läti keel.

(30.04.2002 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 24.05.2002.)

22.

Seimi istungid on avalikud. Kümne Seimi liikme, Vabariigi Presidendi, peaministri või ministri ettepanekul võib Seim kohalolevate saadikute vähemalt kahekolmandikulise häälteenamusega võtta vastu otsuse pidada kinnine istung.

23.

Seimi istungid toimuvad, kui nendest võtab osa vähemalt pool Seimi liikmetest.

24.

Seim, välja arvatud põhiseaduses eraldi ettenähtud juhtudel, võtab oma otsused vastu kohalolevate saadikute poolthäälte enamusega.

25.

Seim valib komisjonid ning määrab nende liikmete arvu ja ülesanded. Komisjonidel on õigus nõuda oma tegevuseks vajalikke teateid ja selgitusi ministritelt ja omavalitsusasutustelt ning kutsuda oma istungitele selgitusi andma vastava ministri ja omavalitsusasutuste vastutavad esindajad. Komisjonid võivad tegutseda ka istungjärkude vahepeal.

26.

Seim peab ettenähtud juhtudeks ametisse nimetama parlamentaarsed uurimiskomisjonid, kui seda nõuab vähemalt üks kolmandik Seimi liikmetest.

27.

Seimil on õigus esitada peaministrile või ministrile järelepärimisi ja küsimusi, millele peavad vastama nemad või nende volitatud vastutavad ametiisikud. Peaminister või minister peab Seimi või selle komisjoni nõudmisel esitama nendele vastavad dokumendid ja aktid.

28.

Seimi liiget ei saa hääletamise ega ametikohustuste täitmisel väljaõeldud mõtete eest võtta vastutusele ei kohtulikus, haldus- ega distsiplinaarkorras. Seimi liikme võib võtta kohtulikule vastutusele, kui ta, sealhulgas ka ametikohustusi täites, levitab:

- 1) laimavaid teateid, olles teadlik, et need on väärad või
- 2) laimavaid teateid era- või perekonnaelu kohta.

29.

Ilma Seimi nõusolekuta ei või Seimi liiget vahistada, teda läbi otsida või muul moel tema isikuvabadust piirata. Seimi liikme

võib vahistada, kui ta tabatakse kuritöö toimepanemisel. Iga Seimi liikme vahistamisest peab kahekümne nelja tunni jooksul teatama Seimi juhatusele, mis tõstatab selle teema järgmisel Seimi istungil, et võtta vastu otsus Seimi liikme vahi all hoidmiseks või tema vabastamiseks. Istungjärkude vahepeal kuni istungjärgu avamiseni langetab Seimi liikme vahi alla hoidmise kohta otsuse Seimi juhatus.

30.

Seimi liikme vastu ei või algatada kriminaalmenetlust ega määrata talle halduskaristust ilma Seimi nõusolekuta.

(04.12.1997 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 31.12.1997.)

31.

Seimi liikmel on õigus keelduda tunnistuse andmisest:

- 1) isikute kohta, kes on talle kui rahvaesindajale usaldanud fakte või teateid;
- 2) isikute kohta, kellele tema on rahvaesindaja kohustusi täites usaldanud fakte või teateid;
- 3) nende faktide ja teadete kohta.

32.

Seimi liige ei või ise ega ka teise isiku nimel võtta riigilt vastu tellimusi ja kontsessioone. Selle paragrahvi tingimused kehtivad ka ministritele, ka siis, kui nad ei ole Seimi liikmed.

33.

Seimi liikmed saavad palka riigi vahenditest.

34.

Mitte kedagi ei või võtta vastutusele Seimi ja komisjonide istungite aruannete alusel, kui need on tõesed. Seimi ja komisjonide kinniste istungite kohta võib avaldada teavet ainult Seimi või komisjoni juhatuse loaga.

III peatükk Vabariigi President

35.

Seim valib Vabariigi Presidendi neljaks aastaks.

(04.12.1997 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 31.12.1997.)

36.

Vabariigi President valitakse salajasel hääletusel vähemalt 51 Seimi liikme häälteenamusega.

37.

Vabariigi Presidendiks võib valida täieõigusliku Läti kodaniku, kes on vähemalt nelikümmend aastat vana. Vabariigi Presidendiks ei või valida topeltkodakondsusega kodanikku.

(04.12.1997 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 31.12.1997.)

38.

Vabariigi Presidendi ametit ei või ühendada mõne teise ametiga. Kui Vabariigi Presidendiks valitud isik on Seimi liige, peab ta Seimi liikme volitused maha panema.

39.

Üks isik ei või olla Vabariigi President üle kaheksa aasta järjest.

(04.12.1997 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 31.12.1997.)

40.

Ametisse astudes annab Vabariigi President Seimi istungil järgmise piduliku töötuse: “Mina vannun, et pühendan kogu oma töö Läti rahva heaks. Ma teen kõike, mis on minu võimuses, et edendada Läti riigi ja selle elanike heaolu. Ma hoian pühana ja järgin Läti põhiseadust ja seadusi. Käitun kõigiga õigemeelselt ja täidan oma kohustusi parima arusaamisega.”

(03.05.2007 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 31.05.2007.)

41.

Vabariigi President esindab riiki rahvusvahelises suhtluses, nimetab ametisse Läti diplomaatilised esindajad ja võtab vastu teiste riikide diplomaatilised esindajad. Ta viib ellu Seimi otsused rahvusvaheliste lepingute ratifitseerimise kohta.

42.

Vabariigi President on riigi relvajõudude kõrgeim juht. Sõja ajal nimetab ta ametisse ülemjuhataja.

43.

Vabariigi President kuulutab Seimi otsuse alusel välja sõja.

44.

Vabariigi Presidendil on õigus rakendada vajalikke sõjalise kaitse meetmeid, kui mõni teine riik on kuulutanud Lätile sõja või vaenlane ründab Läti piire. Ühes sellega kutsub Vabariigi President viivitamatult kokku Seimi, mis langetab otsuse sõja kuulutamise ja alustamise kohta.

45.

Vabariigi Presidendil on õigus anda armu kurjategijatele, kelle kohta on kohtuotsus seaduslikult jõustunud. Selle õiguse kasutamise ulatuse ja korra kehtestab eraldi seadus. Amnestiat annab Seim.

(04.12.1997 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 31.12.1997.)

46.

Vabariigi Presidendil on õigus kutsuda kokku ja juhatada erakorralist Vabariigi Valitsuse istungit, määrates selle päevakorra.

47.

Vabariigi Presidendil on seaduse algatamise õigus.

48.

Vabariigi Presidendil on õigus algatada Seimi laialisaatmine. Selle järel viiakse läbi rahvahääletus. Kui rahvahääletusel hääletavad üle poole hääletajatest Seimi laialisaatmise poolt, on Seim laiali saadetud ning kuulutatakse välja uued valimised, mis peavad toimuma hiljemalt kaks kuud pärast Seimi laialisaatmist.

49.

Kui Seim on laiali saadetud või tagasi kutsutud, kehtivad Seimi liikmete volitused siiski kuni uue Seimi kokkutulemiseni, kuid senine Seim võib koguneda istungitele ainult siis, kui Vabariigi President selle kokku kutsub. Seimi selliste istungite päevakorra määrab Vabariigi President. Uued valimised peavad toimuma mitte varem kui üks kuu ja mitte hiljem kui kaks kuud pärast Seimi tagasikutsumist.

(08.04.2009 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 02.11.2010.)

50.

Kui rahvahääletusel on üle poole antud häältest Seimi laialisaatmise vastu, siis tunnistatakse Vabariigi President lahtilastuks ja Seim valib uue Vabariigi Presidendi lahtilastud presidendi volituste ülejäänud kehtivuse ajaks.

51.

Vähemalt poole Seimi liikmete ettepanekul võib Seim kinnisel istungil vähemalt kahekolmandikulise kõigi Seimi liikmete häälteenamusega otsustada Vabariigi Presidendi lahti lasta. Pärast sellise otsuse tegemist valib Seim viivitamatult uue Vabariigi Presidendi.

52.

Kui Vabariigi President loobub ametist, sureb või kutsutakse tagasi enne tema ametiaja lõppemist, täidab Vabariigi

Presidendi ametikohta Seimi esimees, kuni Seim valib uue Vabariigi Presidendi. Samuti täidab Seimi esimees Vabariigi Presidendi ametikohta, kui viimane asub väljaspool riigipiire või ei saa muul moel oma ametit pidada.

53.

Vabariigi President ei kannu oma tegevuse eest poliitilist vastutust. Kõik Vabariigi Presidendi määrused peavad olema allkirjastatud lisaks Vabariigi Presidendile ka peaministri või vastava ministri poolt, kes sellega võtab enda kanda kogu vastutuse nende määruste eest, välja arvatud neljakümne kaheksandas ja viiekümne kuuendas paragrahvis sätestatud juhtudel.

54.

Vabariigi Presidendi võib võtta kriminaalvastutusele, kui Seim toetab seda vähemalt kahekolmandikulise häälteenamusega.

IV peatükk Vabariigi Valitsus

55.

Vabariigi Valitsus koosneb peaministrist ja tema poolt seatud ministritest.

56.

Vabariigi Valitsuse moodustab isik, kes on saanud vastava ülesande Vabariigi Presidendilt.

57.

Ministrite arvu ja nende tööülesanded ning riigiasutuste omavahelised suhted kehtestab seadus.

58.

Vabariigi Valitsusele alluvad riigiasutused.

59.

Oma ametikohustuste täitmiseks peab peaministril ja ministritel olema Seimi usaldus ja nad vastutavad oma tegevuse eest Seimi ees. Kui Seim avaldab umbusaldust peaministrile, peab kogu Vabariigi Valitsus tagasi astuma. Kui umbusaldust avaldatakse ministrile eraldi, siis peab ta tagasi astuma ja peaminister peab tema asemele kutsuma teise isiku.

60.

Vabariigi Valitsuse istungeid juhib peaminister ja tema äraolekul see minister, kelle ta on selleks volitanud.

61.

Vabariigi Valitsus arutab kõiki ministeeriumite väljatöötatud seaduseelnõusid ja küsimusi, mis puudutavad mitme ministeeriumi tööd, ning valitsusliikme algatatud riigipoliitika küsimusi.

62.

Kui riiki ähvardab välisvaenlane või riigis või selle osas on tekkinud või seal ähvardavad tekkida kehtivat riigikorda ohustavad siserahutused, on Vabariigi Valitsusel õigus kuulutada välja erakorraline seisukord, teavitades sellest kahekümne nelja tunni jooksul Seimi juhatust, mis peab sellisest Vabariigi Valitsuse otsusest viivitamatult Seimile teada andma.

63.

Ministritel, ka siis, kui nad ei ole Seimi liikmed, ja ministrite volitatud vastutavatel ametiisikutel on õigus osaleda Seimi ja selle komisjonide istungitel ning esitada täiendusi ja parandusi seaduseelnõudele.

V peatükk Seadusandlus

64.

Seadusandluse õigus kuulub Seimile ja rahvale käesolevas põhiseaduses määratud korras ja ulatuses.

65.

Seaduseelnõusid võib Seimile esitada Vabariigi President, Vabariigi Valitsus, Seimi komisjonid, vähemalt viis saadikut ning käesolevas põhiseaduses sätestatud juhtudel ja korras üks kümnendik hääleõiguslikest kodanikest.

66.

Seim langetab enne iga majandusaasta algust otsuse riigi tulude ja kulude eelarve kohta, mille eelnõu esitab Seimile Vabariigi Valitsus.

Kui Seim võtab vastu otsuse, mis on seotud eelarvesse mittekuuluvate kuludega, peavad otsuses olema määratud ka vahendid, millest kulud kaetakse.

Pärast eelarveaasta lõppu peab Vabariigi Valitsus esitama Seimile kinnitamiseks arved eelarve täitmise kohta.

67.

Seim otsustab riigi relvajõudude suuruse üle rahu ajal.

68.

Seim peab kinnitama kõik rahvusvahelised lepingud, mis käsitlevad seadusandluse teel lahendatavaid küsimusi.

Läti võib demokraatia tugevdamise eesmärgil delegeerida rahvusvaheliste lepingute abil rahvusvahelistele institutsioonidele osa riiklike institutsioonide pädevusest. Seim võib kinnitada rahvusvahelised lepingud, millega delegeeritakse osa riiklike institutsioonide pädevusest rahvusvahelistele institutsioonidele,

istungitel, millest võtab osa vähemalt kaks kolmandikku Seimi saadikutest, kusjuures lepingu kinnitamiseks on vaja kohalolevate saadikute kahekolmandikulist häälteenamust. Läti osalus Euroopa Liidus otsustatakse rahvahääletusel, mille algatab Seim.

Olulised muudatused tingimustes Läti osaluse kohta Euroopa Liidus pannakse rahvahääletusele, kui seda nõuab vähemalt pool Seimi saadikutest.

(08.05.2003 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 05.06.2003.)

69.

Vabariigi President kuulutab Seimis vastuvõetud seadused välja mitte varem kui kümnendal päeval ja mitte hiljem kui kahekümne esimesel päeval pärast nende vastuvõtmist. Seadus jõustub neliteist päeva pärast selle väljakuulutamist, kui seadus ei sätesta teisiti.

(23.09.2004 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 21.10.2004.)

70.

Vabariigi President kuulutab vastuvõetud seadused välja järgmiselt: "Seim (täpsemalt rahvas) on võtnud vastu ja Vabariigi President kuulutab välja järgmise seaduse: (seaduse tekst)."

71.

Vabariigi President võib motiveeritud kirjas kümne päeva jooksul pärast seaduse vastuvõtmist Seimis nõuda Seimi esimehelt seaduse teistkordset läbivaatamist. Kui Seim seadust ei muuda, siis ei või Vabariigi President teist korda vastuväiteid esitada.

(23.09.2004 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 21.10.2004.)

72.

Vabariigi President võib peatada seaduse avaldamise kaheks kuuks. Ta peab peatama seaduse avaldamise, kui seda nõuab

vähemalt kolmandik Seimi liikmetest. Seda õigust võib Vabariigi President või kolmandik Seimi liikmetest kasutada kümne päeva jooksul pärast seaduse vastuvõtmist Seimis. Sellises korras peatatud seadus pannakse rahvahääletusele, kui seda nõuab vähemalt üks kümnendik valijatest. Kui ülalmainitud kahe kuu jooksul sellist nõuet ei esitata, siis tuleb seadus selle aja möödudes avaldada. Rahvahääletust ei toimu, kui see seadus pannakse Seimis veelkord hääletusele ja kolm neljandikku kõigist saadikutest on selle seaduse vastuvõtmise poolt.

(23.09.2004 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 21.10.2004.)

73.

Rahvahääletusele ei või panna eelarvet ja seadusi laenude, maksude, tollide, raudteetariifide, sõjaväekohustuse, sõja väljakuulutamise ja alustamise, rahu sõlmimise, erakorralise seisukorra väljakuulutamise ja selle lõpetamise, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni kohta ega välisriikidega sõlmitud lepinguid.

74.

Seimis vastuvõetud ja seitsmekümne teises paragrahvis sätestatud korras peatatud seadus tunnistatakse rahvahääletusel tühistatuks, kui hääletusel osaleb vähemalt pool viimase Seimi valimisel osalenud hääletajate arvust ja kui enamuse hääletab seaduse tühistamise poolt.

(21.03.1933 seaduse redaktsioonis.)

75.

Kui Seim võtab vähemalt kahekolmandikulise häälteenamustega vastu seaduse kiireloomulisena, ei või Vabariigi President nõuda selle seaduse teistkordset läbivaatamist, seda ei või panna rahvahääletusele ja see kuulutatakse välja hiljemalt kolm päeva pärast seda, kui President on vastuvõetud seaduse kätte saanud.

76.

Seim võib põhiseadust muuta istungitel, millest võtab osa vähemalt kaks kolmandikku Seimi liikmetest. Muudatused võetakse vastu kolmel lugemisel kohalolevate saadikute vähemalt kahekolmandikulise häälteenamusega.

77.

Kui Seim on muutnud põhiseaduse esimest, teist, kolmandat, neljandat, kuuendat või seitsmekümne seitsmendat paragrahvi, siis tuleb need muudatused kinnitada rahvahääletusel.

(15.10.1998 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 06.11.1998.)

78.

Vähemalt ühel kümnendikul valijatest on õigus esitada Vabariigi Presidendile täielikult väljatöötatud põhiseaduse muutmise projekt või seaduseelnõu, mille President annab edasi Seimile. Kui Seim ei võta seda ilma sisuliste muudatusteta vastu, pannakse see rahvahääletusele.

79.

Rahvahääletusele pandud põhiseaduse muudatus on vastu võetud, kui selle poolt on vähemalt pool kõigist hääleõiguslikest kodanikest.

Rahvahääletusele pandud seaduseelnõu, otsus Läti osaluse kohta Euroopa Liidus või oluliste muudatuste kohta selle osaluse tingimustes on vastu võetud, kui hääletusel osaleb vähemalt pool viimase Seimi valimisel osalenud hääletajate arvust ja kui enamus hääletab seaduseelnõu vastuvõtmise poolt, Läti osaluse poolt Euroopa Liidus või oluliste muudatuste poolt selle osaluse tingimustes.

(08.05.2003 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 05.06.2003.)

80.

Rahvahääletusel võivad osaleda kõik Läti kodanikud, kellel on hääleõigus Seimi valimistel.

81.

(Tunnistatud kehtetuks 03.05.2007 seadusega, mis jõustub 31.05.2007.)

VI peatükk Kohus

82.

Lätis mõistetakse kohut rajoonikohtus (linnakohtus), ringkonnakohtus ja ülemkohtus ning sõja korral või erakorralistel asjaoludel ka sõjakohtus.

(15.10.1998 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 06.11.1998.)

83.

Kohtunikud on sõltumatud ja alluvad vaid seadusele.

84.

Kohtunikud kinnitab ametisse Seim ja neid ei saa ametist tagandada. Kohtuniku võib vastu tema tahtmist ametist tagandada Seim ainult seaduses sätestatud juhtudel, tuginedes kohtunike distsiplinaarkollegiumi otsusele või kohtuotsusele kriminaalasjas. Seadusega võib sätestada vanuse, millal kohtunikud oma ameti maha panema peavad.

(04.12.1997 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 31.12.1997.)

85.

Lätis töötab Põhiseaduskohus, mis vaatab seaduses sätestatud pädevuse raames läbi kohtuasjad seaduste vastavuse kohta põhiseadusele ning muud seadusega selle pädevusse antud kohtuasjad. Põhiseaduskohtul on õigus tunnistada seadused ja teised aktid või nende osad kehtetuks. Põhiseaduskohtu kohtunikud kinnitab seaduses sätestatud ajaks ametisse Seim salajasel hääletusel vähemalt 51 Seimi liikme häälteenamusega.

86.

Kohut võivad mõista ainult need organid, millele on selle õiguse andnud seadus, ja ainult seaduses sätestatud korras. Sõjakohus töötab eraldi seaduse alusel.

VII peatükk Riigikontroll

87.

Riigikontroll on sõltumatu kollegiaalne asutus.

88.

Riigikontrolöre nimetatakse ja kinnitatakse ametisse samasuguses korras nagu kohtunikke, kuid määratud ajaks, mille jooksul võib neid ametist tagandada ainult kohtuotsuse alusel. Riigikontrolli töökorra ja pädevuse sätestab eraldi seadus.

VIII peatükk Inimeste põhiõigused

(Peatükk 15.10.1998 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 06.11.1998.)

89.

Riik tunnistab ja kaitseb inimeste põhiõigusi käesoleva põhiseaduse, seaduste ja Lätit kaasavate rahvusvaheliste lepingute alusel.

(05.06.1996 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 26.06.1996.)

90.

Igaühel on õigus teada oma õigusi.

91.

Kõik inimesed Lätis on võrdsed seaduse ja kohtu ees. Inimõigusi järgitakse ilma igasuguse diskrimineerimiseta.

92.

Igaüks võib kaitsta oma õigusi ja seaduslikke huve õiglasel kohtus. Igaühte peetakse süütuks, kuni tema süüd ei ole seadusega sätestatud korras kinnitatud. Põhjendamatu õiguste puutumise korral on igaühel õigus vastavale hüvitisele. Igaühel on õigus advokaadi abile.

93.

Igaühe õigust elule kaitseb seadus.

94.

Igaühel on õigus vabadusele ja isikupuutumatusel. Vabadust ei tohi mitte kellelki ära võtta või seda piirata muul viisil, kui on seaduses sätestatud.

95.

Riik kaitseb inimese au ja väärsust. Piinamine, muu julm või inimväärsust alandav käitumine on keelatud. Mitte kellelegi ei tohi määrata julma või inimväärsust alandavat karistust.

96.

Igaühel on õigus eraelu, kodu ja kirjavahetuse puutumatusel.

97.

Igaühel, kes elab seaduslikult Läti territooriumil, on õigus vabalt liikuda ja elukohta valida.

98.

Igaühel on õigus lahkuda Lätist. Igaüks, kellel on Läti pass, asub väljaspool Lätit riigi kaitse all ja tal on õigus vabalt Läti naasta. Läti kodanikke ei või välja anda välisriikidele, välja arvatud Seimi kinnitatud rahvusvahelistes lepingutes sätestatud juhtudel, juhul kui väljaandmisega ei rikuta põhiseaduses sätestatud inimeste põhiõigusi.

(23.09.2004 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 21.10.2004.)

99.

Igaühel on õigus mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadusele. Kirik on riigist eraldatud.

100.

Igaühel on õigus sõnavabadusele, mis sisaldab õigust vabalt saada, hoida ja levitada teavet ning avaldada oma arvamust. Tsensuur on keelatud.

101.

Igal Läti kodanikul on õigus seaduses sätestatud korras osaleda riigi ja omavalitsuste tegevuses ning avalikus teenistuses. Omavalitsused valivad täieõiguslikud Läti kodanikud ja püsivalt Lätis elavad Euroopa Liidu kodanikud. Igal Lätis püsivalt elaval Euroopa Liidu kodanikul on õigus seaduses sätestatud korras osaleda omavalitsuste tegevuses. Omavalitsuste töökeel on läti keel.

(23.09.2004 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 21.10.2004.)

102.

Igaühel on õigus koonduda ühingutesse, poliitilistesse erakondadesse ja muudesse ühiskondlikesse organisatsioonidesse.

103.

Riik kaitseb eelnevalt kooskõlastatud rahumeelsete koosolekute, rongkäikude ja pikettide vabadust.

104.

Igaühel on õigus seadusega sätestatud korras pöörduda avaldusega riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste poole ja saada sisuline vastus. Igaühel on õigus saada vastus läti keeles.

(30.04.2002 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 24.05.2002.)

105.

Igaühel on õigus omandile. Omandit ei tohi kasutada ühiskonna huvide vastaselt. Omandiõigust võib piirata vaid seadusega. Omandi sunniviisiline võõrandamine ühiskonna vajaduste heaks on lubatud ainult erakorralistel juhtudel eraldi seaduse alusel õiglase hüvitise vastu.

106.

Igaühel on õigus vabalt valida tegevusala ja töökoht vastavalt oma võimetele ja kvalifikatsioonile. Sunnitöö on keelatud. Sunnitööks ei peeta katastroofide ja nende tagajärgede likvideerimisel osalemist ja kohtuotsusega määratud tööd.

107.

Igal töötajal on õigus saada tööle vastavat tasu, mis ei ole väiksem kui riigi kehtestatud minimaalne töötasu, õigus iganädalastele puhkepäevadele ja iga-aastasele tasulisele puhkusele.

108.

Töötajatel on õigus sõlmida kollektiivlepinguid ja streikida. Riik kaitseb ametiühingute vabadust.

109.

Igaühel on õigus vanaduse, töövõimetuse ja töötuse korral ning teistel seaduses sätestatud juhtudel sotsiaalsele kindlustatusele.

110.

Riik kaitseb ja toetab abielu, see tähendab ühendust mehe ja naise vahel, perekonda, vanemate ja lapse õigusi. Riik aitab eriti lapsinvaliide ja lapsi, kes on jäänud ilma vanemliku hooleta või kannatanud vägivalla all.

(15.12.2005 seaduse redaktsioonis, mis jõustub 17.01.2006.)

111.

Riik kaitseb inimeste tervist ja tagab igaühele minimaalse arstiabi.

112.

Igaühel on õigus haridusele. Riik tagab tasuta põhi- ja keskkhariduse saamise võimaluse. Põhiharidus on kohustuslik.

113.

Riik tunnistab teaduse, kunsti ja muu loometegevuse vabadust, kuid kaitseb autori- ja patendiõigusi.

114.

Rahvusvähemuste hulka kuuluvatel isikutel on õigus hoida ja arendada oma keelt, etnilist ja kultuurilist eripära.

115.

Riik kaitseb igaühe õigust elada soodsas keskkonnas, edastades teavet keskkonnaseisundi kohta ja hoolitsedes selle kaitse ja edendamise eest.

116.

Põhiseaduse üheksakümne kuuendas, üheksakümne seitsmendas, üheksakümne kaheksandas, sajandas, saja esimeses, saja kolmandas, saja kuuendas ja saja kaheksandas paragrahvis sätestatud isikuõigusi võib piirata seaduses sätestatud juhtudel selleks, et kaitsta teiste inimeste õigusi, demokraatlikku riigikorda, ühiskonna turvalisust, heaolu ja kõlblust. Käesolevas paragrahvis sätestatud tingimuste alusel võib piirata ka usuliste töökspidamiste avaldamist.

J. Čakste

Asutava Kogu president

R. Ivanovs

Asutava Kogu sekretär

(Kehtiv redaktsioon 2012. aastal – 90 aastal pärast põhiseaduse vastuvõtmist.)